

İşçi Sağlığı İçin TMMOB'un Katkılarıyla Yasal Değişiklik Yapılmalı

MESLEK ALANLARIMIZ YANGIN YERİ

Mehmet Bozkırlioğlu
EMO Yönetim Kurulu Yazmanı

Yalnızca Elektrik Mühendisliği Dergisi'nin doğal okurlarını ilgilendiren meslek alanları değil, tüm meslek alanlarında esnek çalışma, rekabetçiliğin artırılması, piyasalaştırma, özelleştirme ve taşeronlaştırma uygulamalarıyla birlikte giderek iş kazalarından, meslek hastalıklarından daha çok söz edilir oldu.

Dünyanın en hızlı kazılan tüneli olarak lanse ettiğimiz Kartal-Kadıköy Metrosu'nu açtığımız şu günlerde, işçi sağlığı ve güvenliği alanında dünya ile karşılaştırabileceğimiz verilerimiz maalesef yok. Karşılaştırma yapabilmek için istatistiklerde aynı türden verilerin aynı tablolarda sınıflanmasına ihtiyaç var. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) iş kazası tanımı ile Türkiye'deki yerel mevzuatın tanımlaması arasında ciddi bir fark var. Türkiye'deki yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıklarını daha sağlıklı değerlendirmek için öncelikle ILO ve Türkiye'deki tanımları kıyaslamakta fayda var.

ILO'ya Göre İş Kazası¹:

"Bir veya birden fazla işçinin yaralanmasına, hastalanmasına veya ölmesine yol açan işten kaynaklanan veya iş ile bağlantılı olan şiddet eylemleri de dahil beklenmeyen veya planlanmadan oluşan olaylardır."

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 13. Maddesi'ne Göre İş Kazası²:

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,
- c) Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Bu Kanun'un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özüre uğratan olaydır."

Yukarıda da görülebileceği üzere iş kazası tanımlarındaki farklılık dolayısıyla dünya ve Türkiye'deki istatistikleri bir arada okumak imkansızlaşmaktadır. Çok basit bir örnek vermek gerekirse yine ILO'nun "Sayılarla güvenlik³" adlı yayınında "En tehlikeli iş alanları" başlığı altında tarımdan ilk olarak bahsedilmekte ve şu verilere yer verilmektedir:

"Tarım hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için en tehlikeli iş kollarından birisidir. Zira 1.3 milyar çalışan ile dünyadaki işgücünün neredeyse yarısının çalıştığı ve yılda tahminlere göre 170 bin işçinin öldüğü bir alandır."

Buna karşılık Türkiye'de vakanın iş kazası sayılabilmesi için sigortalı olunması gerektiği neredeyse her satırında tekrar tekrar hatırlatıldığı ve tarım alanında çalışanların yüzde 83.3'ünün sosyal güvenlikten yoksun olduğu göz önünde tutulmadan 2010 yılında ülkemizdeki yaşanan yaklaşık 63 bin iş kazasının sadece 380 tanesinin tarım alanında gerçekleştiğine ilişkin veriyi anlamlandırmanın yolu yoktur. Ne

yazık ki tüm dünyada en çok iş kazası yaşanan sektörlerden biri olarak istatistiklerde önemli yer tutan tarım alanındaki kazaların ülkemizdeki gerçek sayısını öğrenebilmeye olanak bulunmamaktadır. Yalnızca tarım alanının değil, son yapılan açıklamalara göre yüzde 40 düzeyinde olduğu belirtilen kayıt dışı sektörün de yasal mevzuattaki “sigortalı” vurgusuyla yapılan tanım gereği bile iş kazası kapsamına alınmadığı için gerçek iş kazalarının oldukça düşük bir bölümünün istatistiklere yansdığı bir gerçektir. Ancak bu gerçeğe karşın ülkemizde tutulabildiği kadarı ile yayımlanan istatistiklere bakıldığında bile durumun vahameti gözler önüne serilmektedir.

Konuya ilişkin istatistikleri tutmak ile görevlendirilen Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) 2007’den bu yana açıkladığı istatistiklerinde hem yasada yer verilen tanımlar hem de kurumun elindeki bilgiler kapsamında yalnızca sigortalı işçilerin karşılaştığı iş kazalarına ilişkin veriler yer verilmektedir. SGK’nin 7 ay önce açıkladığı 2010 yılına ilişkin verilere bakıldığında bir önceki yıla göre iş kazalarında yaşamını kaybeden işçilerin, yüzde 24’lük bir artışla 1.454’e yükseldiği ortaya çıkıyor. 2010 yılında 62 bin 903 iş kazası meydana geldiğine yer verilen istatistikler, 1.976 kişinin ise kazalar sonucu sürekli olarak iş göremeyecek biçimde sakat kaldığını gösteriyor. Aynı istatistiklerde meslek hastalıklarına yakalanan işçilerin sayısının da 533 olduğu; bu işçilerden 109’un sürekli olarak iş göremez duruma geldiği görülmektedir.

Meslek Alanlarımıza Dikkat

Bu genel bilgilerin ardından Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) üyelerini daha çok ilgilendiren alanlara bakıldığında ise iş kazaları ve meslek hastalıklarının hiç de azımsanmayacak noktalara geldiği görülmektedir. Üyelerimizin ciddi bir kısmının hizmet ürettiği, istatistiklere de “Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretim ve Dağıtım” olarak yansıyan alana bakıldığında; 2010 yılında 290 iş kazasının yaşandığı, 3 meslek hastalığı vakasının görüldüğü, bu kaza ve hastalıkların sonucu olarak 78 kişinin sürekli olarak iş göremez hale geldiği tespit edilmektedir. Bu dönemde 16 kişi ise hayatını kaybetmiştir. Keza yine enerji alanında yer alan, istatistiklere “Kömür ve Linyit Çıkarılması” başlığıyla geçen faaliyetlerde bulunan işyerlerinde ise 2010 yılında 8 bin 150 iş kazası ve 92 meslek hastalığı dolayısıyla, 92 işçi yaşamını kaybetmiştir. “Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı” faaliyetlerinde ise 49 iş kazası yaşanmış ve 1 kişi sürekli olarak iş göremeyecek hale gelmiştir. “Elektrikli Teçhizat İmalatı” faaliyetlerinde bulunanların karşılaştığı iş kazası sayısı 2010 yılında 1.489 iken; 27 kişi meslek hastalığına yakalanmış ve bu dönemde bu alanda çalışanların 19’u sürekli olarak sakat kalırken, 8’i ise hayatını kaybetmiştir.

Yine EMO üyelerinin bir kısmının yoğun olarak faaliyet gösterdiği “Bilgisayar, Elektronik ve Optik Üretimi” faaliyetlerinde yaşanan iş kazası sayısı 408 ile ciddi seviyelere tırmanmıştır. Ayrıca bu alanda meslek hastalıklarına yakalananların sayısı 4 olmuştur. İş kazaları ve meslek hastalıkları nedeni ile 20 kişi sürekli iş göremeyecek biçimde sakat kalırken, 3 kişi yaşamını kaybetmiştir. Telekomünikasyon alanında ise 5 iş kazası yaşanmış, 10 kişi hayatını yitirmiş ve 37 kişi sürekli olarak iş göremez hale gelmiştir. “Bilgisayar Programlama ve Danışmanlık” kapsamında çalışanlar bile 2010 yılında 4 iş kazasına maruz kalmış ve 1 kişi kalıcı olarak çalışamayacak bir biçimde sakatlanmıştır. “Bilgi Hizmetle-

ri” kapsamındaki çalışanlar ise aynı dönemde 14 iş kazası yaşamış ve 1 sürekli sakatlık ile karşı karşıya kalmışlardır. Ayrıca “Bilimsel Araştırma ve Geliştirme” faaliyetlerinde bile 2010’da 2 iş kazasında 3 kişi kalıcı olarak iş göremez hale gelirken, 1 kişi de yaşamını kaybetmiştir.

Diğer TMMOB üyeleri ile birlikte üyelerimizin çoğunun faaliyet gösterdiği alan olarak kayıtlara geçen “Mimarlık ve Mühendislik Faaliyetleri”ne bakıldığında ise 2010 yılında 105 iş kazası ve 5 meslek hastalığı kayıtlara geçmiştir. Bu kaza ve hastalıkların sonucu olarak 55 kalıcı sakatlığın yanı sıra 21 kişi de hayatını kaybetmiştir.

Mühendis ve mimarların ağırlıklı olarak çalıştığı inşaat alanına ilişkin istatistiklere “Bina İnşaatı”, “Bina Dışı Yapıların İnşaatı” ve “Özel İnşaat Faaliyetleri” isimleri ile yansıyan işlerde yaşanan iş kazalarının toplam sayısı 2010 yılında 6 bin 437’ye ulaşmıştır. Aynı yıl 319 kişi kalıcı olarak iş göremez duruma gelmişken, 475 kişi hayatını kaybetmiştir.

İş kazalarının yüzde 58’inin, 50 kişiden az işçinin çalıştığı işyerlerinde meydana geldiğini gösteren istatistiklere göre, 2010 yılında meydana gelen iş kazaları sonucunda yaklaşık 1.5 milyon iş günü kaybı yaşanmıştır⁴.

Ülkemizde çalışan her işçinin sigortalı olması gerektiği ön kabulüyle hazırlanan istatistikleri değerlendirirken, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) hazırladığı Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, Mayıs 2012⁵ bülteninde sosyal güvenlikten yoksun çalışan oranının yüzde 39.9 olarak belirtildiğinin göz önünde bulundurulmalıdır. Tarım dışı alanlarda yüzde 25.3 olan bu oran, iş kazaları ve meslek hastalıklarına dair doğru projeksiyonlar oluşturmanın önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Sigortasız, kayıt dışı çalışma yapılan işyerlerinde işçi güvenliği ve sağlığı önlemlerinin diğerlerine

kıyasla daha az alındığı gerçeğini gözönünde bulundurursak, istatistiklere hiç girmeyen işyerlerinde kazaların diğerlerine kıyasla daha sık yaşandığını tahmini hiç de yanlış olmayacaktır. Ne yazık ki kayıt dışı çalışmanın, taşeronlaştırma uygulamaların bu denli yaygın olduğu bir ülkede işçi sağlığı ve güvenliği önlemleri, işverenler tarafından maliyet artırıcı unsurlar olarak değerlendirilmekte ve iş cinayetlerinin önüne geçilememektedir.

Katliamı “Kader” Örtemez

Kimi zaman kağıt üstündeki rakamlarmış gibi soğuk kanlılıkla değerlendirdiğimiz istatistiklerin, toplumsal hayata etkileri büyük olmaktadır. Eksik olsa da 2010 yılında istatistiklere yansıyan 63 bin iş kazası bu işyerlerinde çalışanların ailelerini en azından psikolojik olarak etkilemiştir. Türkiye’de iş kazaları ve mesleki hastalıklar konusunda toplu olarak istatistiki incelemenin doğru sonuçlar veremeyeceğinden hareketle olayları tek tek ele aldığımızda içimizi acıtan, talihsiz ölümler göze çarpıyor.

İşçi sağlığı ve güvenliği konusu mevzuat olarak tartışılırken geçtiğimiz aylarda enerji alanında yaşanan kazaların bazılarını kısaca hatırlamak yerinde olur. Önce Adana’daki baraj kapağının patlamasında suya kapılan işçiler yaşamlarını yitirirken, sonra Erzurum Aşkale’de 5 çalışanın bir havuz bisikletiyle gittikleri gölün içinde suya yatmış haldeki elektrik direğine ulaşmadan göz göre göre boğulmalarına televizyonlardan tanık olduk. Hiçbir teçhizatları olmadığı

göz önüne alınırsa, canlarını kaybeden çalışanların direğe ulaşabilselerdi de nasıl bir çözüm üretmek için oraya gönderildikleri veya gittikleri de hala bir soru işareti olarak önümüzde durmaktadır. Tüm bunların ardından Giresun Dereli’de Hidroelektrik Santrali (HES) inşaatı sırasında beton dökülürken ölen 4 işçi ile birlikte sadece HES inşaatlarında, 2012’in ilk 5 ayında ölen işçi sayısı 26’ya ulaşmıştır. Sayıları artırılabilir olan bu örnekler, enerji alanının nasıl da ölü canlar üzerinde yükseldiğini, elde edilen karlar ve düşürülen maliyetlerin kaç ocağın sönmesine sebep olabileceğini gözler önüne seriyor.

Bu ölümlerin arkasından yetkililerin açıklamalarında her seferinde tevekkülü öneriyor olmaları da yaraya tuz basar nitelikte. Özellikle maden kazalarındaki ölümler karşısında “kader”, sel ve heyelanda can verenler için “afet” kavramlarını kullanarak işin içinden sıyrılmalara, “kaderin, afetin tanımını” sormak gerekiyor.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı’nın değişik zamanlarda yaptığı açıklamalarda da geçen “İş kazalarının yüzde 98’i, meslek hastalıklarının yüzde 100’ü önlenbilir⁶” cümlesi bile tek başına 17 Mayıs 2010 tarihinde Başbakan’ın Zonguldak’taki “Bu mesleğin kaderinde maalesef bu var. Bu mesleğe giren kardeşlerim bunu bilerek giriyorlar” sözlerini yalanlamaktadır. Toprağı sürmemiş, ekmemiş, ürün elde etmek için gerekenleri yerine getirmemiş bir çiftçi, hasat zamanı “Kaderde bu sene ürün kaldırmamak varmış” diyemez. Her fırsatta yineledikleri “mütedeyyinliklerinden”

2010 YILI SEÇME ALANLARDA YAŞANAN İŞ KAZALARI ve MESLEK HASTALIKLARI				
	İş Kazası Sayısı	Meslek Hastalığı Sayısı	Sürekli İş Göremezlik Sayısı	Ölüm Sayısı
Kömür ve Linyit Çıkartılması	8150	92	94	92
Ham Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	49	0	1	0
Metal Cevheri Madenciliği	350	0	4	14
Diğer Madencilik ve Taş Ocak.	507	2	23	24
Madenciliği Destekleyici Hizmet	25	0	1	1
Kok Kömürü ve Petrol Ürün. İm.	40	1	2	2
Fabrik. Metal Ürün.(Mak. Tec. Har)	6918	69	147	43
Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ür.	408	4	20	3
Elektrikli Teçhizat İmalatı	1489	27	19	8
Elk.Gaz,Buhar ve Hava. Sis. Üret. Da.	290	3	78	16
Bina İnşaatı	3056	16	199	264
Bina Dışı Yapıların İnşaatı	1583	7	63	107
Özel İnşaat Faaliyetleri	1798	8	57	104
Programcılık ve Yayıncılık Faal.	1	0	0	0
Telekomünikasyon	5	0	37	10
Bilgisayar Programlama ve Danış.	4	0	1	0
Bilgi Hizmet Faaliyetleri	14	0	1	0
Mimarlık ve Mühendislik Faaliyeti	105	5	55	21
Bilimsel Araştırma ve Geliş. Faal.	2	0	3	1

(dindarlık) hareketle “takdir-i ilahi”nin ne olduğunu içsel-
leştirmiş olması beklenenlerin, yeterli önlem alınmadığı için
gerçekleşen ölümlü kazaları “kadere, afete” bağlamamaları,
tevekkül önerme kolaylığına kaçmamaları beklenir.

Halk Sağlığı da Tehlikede

Düşünülmesi gereken bir diğer konu da ehil olmayan eller
ile düşürülmeye zorlanan maliyetlerin sadece işçi sağlığını
ve güvenliğini tehdit etme noktasından artık halk sağlığını
ve hayatını da tehdit eder boyutlara ulaştığı gerçeğidir. Baş-
kent’in orta yerinde yürürken bir anda göçen kaldırımdan
50 metre aşağı düşerek ölenlerin, serinlemek için girdikleri
havuzda elektrik akımına kapılarak can veren küçücük ço-
cukların nasıl bu kadar kolay öldükleri üzerine uzun uzun
düşünmek gerekir. Bu ülkede her ay çok basit yöntemlerle
önlenebilecek elektrik kaçağından, insanlar özellikle de ço-
cuklar ölüyor. Alessandro Volta’dan beri yaklaşık 200 yıldır
kontrollü olarak üretilen ve tüketilebilen elektrik enerjisi
2012’ye geldiğimizde hala can almaya devam ediyor. Dile
kolay 200 yıl ve biz hala “Elektrik çarptı” diyoruz. Aslında
elektrik, dünya kurulduğundan beri yıldırım olarak da çar-
pıyordu. Sorun; bizim bu kadar senedir elektriğin kontrol
altına alınması için bulunan çözümleri hala uygulamıyor ol-
mamız. Eğer bu kadar eski ve bilindik bir teknolojiyi üretir-
ken veya üretmek için yapılar inşa edip, kullanıma sunarken,
çağın şartlarına uygun önlemler alınmamaya devam edilirse,
uygun kamu denetim mekanizmaları kurulmazsa; işçilerin,
halkın, çocukların ölmesinin de önüne geçilemez.

Yeni Yasa Sorunları Çözemez

İşçi sağlığı ve güvenliğini kamusal denetimden yoksun bira-
kacak şekilde, TMMOB ve bağlı odaların önerilerini dikkate
almadan çıkarılan yeni yasa ile bugüne kadar “kader” diye
açıklanan sorumlunun yerine de yenisi bulunmuş durumda.
Artık sorumlu yasada hiçbir güvence ve yetki verilmeyen iş
güvenliği uzmanları olarak tanımlanıyor. İş güvenliği uz-
manları, hem “ortak iş sağlığı ve güvenliği birimine” hem
de görevlendirildiği işyerinin işverenine karşı sorumlular.
Kendi iradesi ve işyerinde çalışanların onayı olmaksızın iş-
yerlerinde görevlendirilecekler. Bundan sonra olası bütün
kazalardan elinde yasanın kendilerine çok da bir erk ver-

mediği iş güvenliği uzmanları sorumlu tutulacak ve kazalar,
işinden olma pahasına işverenine karşı durabilmesi bekle-
nen bu “kiralık işçilerin” omzuna yıkılacak. İş kazalarını
önleyecek şekilde işverenlere zorlayıcı hükümler getirmeyen
söz konusu düzenlemenin, kazaların doğal sonuçlarından
işverenleri korumak için düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Kritik alanlarda taşeronlaşma ve güvencesizleştirmenin
yaygınlaşması ile birlikte son yıllarda artma eğilimine giren
iş kazalarının yaratacağı yıkıcı etkisinden işverenleri kısa
vadede korumaya çalışan düzenleme gelişmiş ülkelerdeki
eğilimin tersine olacak şekilde Türkiye’ye yeni bir kader
öngörüldüğünü ortaya koymaktadır. Rekabet edebilmek
adına güvenliği hiçe sayarak düşürülen maliyetlerin kısa
vadeli ve kişisel kazanımlar dışında işveren kesimine kalıcı
bir katkısı da bulunmamaktadır. İşçilerin yaşamını korumak
için alınacak her önlem “işin de sağlıklı” yürütülmesini sağ-
layacak ve rekabet gücünü artıracaktır. ILO’nun verilerine
bakıldığında ülke ekonomilerinin rekabetçiliği sıralaması
ile iş güvenliği önlemlerinin alınmasına ilişkin sıralama
arasında bir paralellik var. ILO verilerinde rekabet gücü
yüksek gelişmiş batı ekonomilerinde iş kazaları ile karşı-
laşma oranının düşük olduğu görülmektedir. İşverenlerin
dillerinden düşmeyen “rekabet edilebilirliğin” artırılması
için işçi güvenliğine ilişkin daha ağır düzenlemelerin yer
alacağı, TMMOB’un ve sendikaların katkısı ile oluşturula-
cak yeni bir yasaya ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

¹ <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/c8e.html>

² [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKo
d=1.5.5510&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=](http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKo d=1.5.5510&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=)

³ Safety in Numbers: [http://www.ilo.org/public/english/
region/eurpro/moscow/areas/safety/docs/safety_in_num-
bers_en.pdf](http://www.ilo.org/public/english/region/eurpro/moscow/areas/safety/docs/safety_in_numbers_en.pdf)

⁴ [http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/3cb01617-0884-
4b2c-a3ea-79b4f7af0920/30122011.rar?MOD=AJPERES&-
CACHEID=3cb01617-0884-4b2c-a3ea-79b4f7af0920](http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/3cb01617-0884-4b2c-a3ea-79b4f7af0920/30122011.rar?MOD=AJPERES&-CACHEID=3cb01617-0884-4b2c-a3ea-79b4f7af0920)

⁵ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10878>

⁶ [http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/csgeb.portal?page=hab
er&id=basin132](http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/csgeb.portal?page=haber&id=basin132)

